

УДК 911.3(73):711

<https://doi.org/10.17721/2308-135X.2021.66.45-53>

Яценко Борис Павлович,
доктор географічних наук, професор
Денисенко Олена Олександрівна,
кандидат географічних наук

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
Київ, Україна, e-mail: boris.yatsenko@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
Київ, Україна, e-mail: denysenko.olena.o@gmail.com

*МЕТРОПОЛІТЕНСЬКИЙ РЕГІОН: ЕВОЛЮЦІЯ ПІДХОДІВ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРОСТОРОВОЇ
ОРГАНІЗАЦІЇ НА ПРИКЛАДІ НЬЮ-ЙОРКА, США*

Мета – розкрити еволюцію підходів до визначення та сучасні уявлення про метрополітенські регіони на фоні урбанізаційних процесів у світі, а також тенденцій розвитку такого регіону для випадку Нью-Йорка - центру одного з найбільших метрополітенських регіонів з ядром у глобальному місті; на прикладі регіону відобразити зміни методичних підходів до ідентифікації меж та планування його просторового розвитку у довгостроковій перспективі.

Методика базується на довгостроковому аналізі динаміки розвитку міста, а також просторової організації метрополітенського регіону крізь призму еволюції підходів до визначення урбанізованих територій у США та планування розвитку регіону, спираючись при цьому на декілька поколінь регіональних планів, розроблених для метрополітенського регіону Нью-Йорка.

Результати. У статті відображено еволюцію уявлень та основні концепції розвитку метрополітенських регіонів як просторових утворень. Спираючись на досвід США щодо методики визначення урбанізованих територій, відображено зміни методичних підходів протягом останніх десятиліть та їх зв'язок з урбанізаційними процесами, зокрема показано вплив критеріїв величини розривів між житловою забудовою, щільності населення та щільності житлових приміщень на визначення урбанізованих територій. Дані критерії можуть бути використані для розроблення методики ідентифікації метрополітенських регіонів в Україні, коректного визначення їх меж та з метою становлення зваженої політики розвитку цих регіонів. На прикладі Нью-Йорка у статті показано необхідність постійного оновлення та адаптації політики управління та планування такими регіонами, що виявляється у зміні моделі росту, фокусами якої є зменшення сегрегації, попередження кліматичних змін, інституційні трансформації та посилення ролі просторового планування.

Наукова новизна – розкриваючи досвід визначення меж метрополітенських регіонів, викликів для їх просторового розвитку та принципи політики планування на прикладі метрополітенського регіону Нью-Йорка, стаття відображає актуальні методичні підходи до визначення таких регіонів, становлення політики їх розвитку та планування, що можуть бути адаптовані в Україні. Серед ключових пропонованих змін, що покликані посилити збалансованість розвитку таких утворень в Україні – розроблення методики визначення меж таких регіонів, формування спільної стратегії розвитку та просторового планування.

Ключові слова: метрополітенський регіон, урбанізовані території, просторове планування, Нью-Йорк, регіональний план.

УДК 911.3(73):711

<https://doi.org/10.17721/2308-135X.2021.66.45-53>

Яценко Борис Павлович,
доктор географических наук, профессор
Денисенко Елена Александровна,
кандидат географических наук

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко,
Украина, e-mail: boris.yatsenko@gmail.com

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко,
Киев, Украина, e-mail: denysenko.olena.o@gmail.com

*МЕТРОПОЛІТЕНСЬКИЙ РЕГІОН: ЕВОЛЮЦІЯ ПІДХОДІВ І ОСОБЕННОСТІ ПРОСТРАНСТВЕННОЇ
ОРГАНІЗАЦІЇ НА ПРИМЕРЕ НЬЮ-ЙОРКА, США*

Цель – раскрыть эволюцию подходов к определению и современные представления о метрополитенских регионах на фоне урбанизационных процессов в мире, а также тенденции развития метрополитенского региона Нью-Йорка - одного из крупнейших регионов с ядром в глобальном городе; на примере метрополитенского региона Нью-Йорка отразить изменения методических подходов к идентификации границ региона и планирования его пространственного развития в долгосрочной перспективе.

Методика опирается на долгосрочный анализ динамики развития города, а также пространственной организации метрополитенского региона через призму эволюции подходов к определению урбанизированных территорий в США и планирования развития региона, опираясь при этом на несколько поколений региональных планов, разработанных для метрополитенского региона Нью-Йорка.

Результаты. В статье отражена эволюция представлений и основные концепции развития метрополитенских регионов как пространственных образований. Опираясь на опыт США, отражены изменения методических подходов определения урбанизированных территорий в течение последних

десятилетий и их связь с урбанизационными процессами, в частности, показано влияние критериев величины разрывов между жилой застройкой, плотности населения и плотности жилых помещений на определение урбанизированных территорий. Данные критерии могут быть использованы для разработки методики идентификации метрополитенских регионов в Украине, корректного определения их границ и с целью становления взвешенной политики развития этих регионов. На примере Нью-Йорка в статье показана необходимость постоянного обновления и адаптации политики управления и планирования метрополитенских регионов, что проявляется в изменении модели их роста, фокусами которой становятся уменьшение сегрегации, предупреждение климатических изменений, институциональные трансформации и усиление роли пространственного планирования.

Научная новизна – раскрывая опыт определения границ метрополитенских регионов, вызовов для их пространственного развития и принципы политики планирования на примере метрополитенского региона Нью-Йорка, статья отражает актуальные методические подходы к определению таких регионов, становления политики их развития и планирования, которые могут быть адаптированы в Украине. Среди ключевых предлагаемых изменений, призванных усилить сбалансированность развития таких образований в Украине – разработка методики определения границ метрополитенских регионов, формирование общей стратегии их развития и пространственного планирования.

Ключевые слова: метрополитенский регион, урбанизированные территории, пространственное планирование, Нью-Йорк, региональный план.

UDC 911.3(73):711

<https://doi.org/10.17721/2308-135X.2021.66.45-53>

Yatsenko Borys Pavlovych,

Doctor of Geographical Sciences, Professor

Denysenko Olena Oleksandrivna,

Candidate of Geographical Sciences

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine,

e-mail: boris.yatsenko@gmail.com

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine, e-mail:

denysenko.olena.o@gmail.com

METROPOLITAN REGION: EVOLUTION OF THINKING AND SPATIAL ORGANIZATION FOR THE CASE OF NEW YORK METROPOLITAN AREA

Aim. The article is aimed to show the evolution of approaches and current thinking on metropolitan regions in the context of world urbanization; to analyze the main tendencies of New York metropolitan area development – one of the biggest metropolitan regions in the world with a core in a global city; basing on the case of New York, to illustrate the evolution of the methodology for metropolitan region delineation, its planning and spatial development in long-term perspective.

Methodology. The methodology is based on a long-term analysis of the dynamics of New York city as well as spatial organization of the metropolitan region from the viewpoint of the evolution of approaches for delineation of the urbanized areas in the US and spatial planning perspectives, basing on several generations of New York metropolitan area regional plans.

Results. The article reflects the evolution of ideas and basic concepts of metropolitan regions development as spatial entities. Basing on the US experience in the methodology of urban areas delineation, the main changes over recent decades and their relation to urbanization processes are reflected, in particular the role of low-density corridors, population density and housing density as criteria for urban areas identification is analyzed. This experience can be used to develop a methodology for identifying metropolitan regions in Ukraine, making delineation process and providing more balanced governance policy for these regions. Using the example of New York, the article shows the need to constantly update and adapt governance and planning policies in such regions, which is reflected in changes of managing growth, now mostly focusing on reducing segregation, preventing climate change, enhancing institutional transformations and strengthening the role of spatial planning.

Novelty. Revealing the experience of metropolitan regions delineation, challenges for their spatial development and planning strategy for the case of New York metropolitan area, the article reflects actual methodological approaches to metropolitan regions delineation, making governance policy and spatial planning that can be adapted in Ukraine. Among the key proposed changes aimed at strengthening the sustainable development of such regions in Ukraine - development the methodology for their delineation, elaboration of metropolitan region development strategy and spatial planning for the whole region.

Keywords: metropolitan region, urbanized areas, spatial planning, New York, regional plan.

Постановка проблеми. Останні декілька десятиліть принципово змінили картину світової урбанізації, позначилися т. зв. урбанізаційним переходом у планетарному масштабі, потужними субурбанізаційними процесами, «розповзанням» одних міст та «стисненням» інших, а також сприяли формуванню міст-регіонів, метрополітенських регіонів та багатьох інших суспільно-просторових феноменів у різних регіонах світу, у тому числі - нових форм просторової організації, що пов'язані з розвитком великих міст та прилеглих територій у зоні їх впливу зі складною внутрішньою морфологією. Зважаючи на це, питання ефективної просторової організації

метрополітенських регіонів, цілей політики планування та політики міського розвитку загалом, спрямованої на забезпечення соціальної, екологічної та економічної стійкості таких регіонів, належать до важливих прикладних завдань у сфері просторового розвитку. Водночас важливим завданням лишається визначення метрополітенських регіонів та критеріїв ідентифікації їхніх меж (зважаючи на ускладнення і урізноманітнення типів урбанізаційних процесів у різних регіонах світу), аналіз моделей просторової організації та моделей управління такими просторовими утвореннями, зокрема, ролі просторового планування у цих процесах.

Хоча урбанізаційні процеси, як і великі міста та приміські зони, у різних країнах і навіть регіонах виглядають по-різному, залежно від стадії розвитку урбанізаційних процесів, рівня соціально-економічного розвитку території, соціокультурних особливостей та регіональної політики, аналіз довгострокових закономірностей розвитку великих міст як центрів відповідних метрополітенських регіонів є важливим підґрунтям для розуміння просторової динаміки розвитку таких утворень, їх структури та організації, здатності забезпечувати збалансований розвиток міських територій і спільнот у нових парадигмах просторового розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концептуальні та методологічні підходи у сфері міського розвитку та розвитку міських територій, на які спирається дана стаття, висвітлені, зокрема, у дослідженнях щодо множинності урбанізаційних процесів та їхніх форм – К. Шміда, О. Карамана та ін. [21], планетарної урбанізації – Н. Бреннера, К. Шміда, С. Вегліо та ін. [7; 21; 26], міст-регіонів – А. Скотта, М. Сторпера [22; 23], глобальних міст – С. Сассен, Дж. Біверстока, П. Тейлора та ін. [20; 6], метрополізації – Н. Госьє, К. Лакура, Ш. Кратке та ін. [11; 15; 16]. Розвиток урбанізованих територій у США аналізується, спираючись на дані Бюро переписів [18; 25]. Аналіз розвитку метрополітенського регіону Нью-Йорка та еволюції підходів до його планування здійснений на основі планів регіонального розвитку 1996 та 2017 років, розроблених Асоціацією регіонального плану [4; 17] та інших планувальних документів. Важливі аспекти щодо формування та розвитку метрополісних регіонів в Україні розкриті в роботах Г. Підгрушного, А. Марущинця, Ю. Іщенка щодо складу і меж Київського метрополісного регіону [3], К. Мезенцева, Н. Мезенцевої щодо розвитку житлової субурбанізації та трансформації приміських систем розселення [1], К. Мезенцева, Н. Провотар та ін. щодо зміни приміських просторів та повсякденних практик мешканців [2].

Мета статті. Дана стаття присвячена аналізу довгострокових тенденцій розвитку великих міст як центрів метрополітенських регіонів, спираючись на приклад Нью-Йорка – глобального міста, що утворює один з найбільших метрополітенських регіонів світу. Стаття апелює до дискусії про метрополітенські регіони, їх організацію та політику їхнього розвитку та покликана розкрити досвід переосмислення політики розвитку та планування одного з ключових метрополітенських регіонів світу. Окрема роль відведена питанням міської політики та просторового планування метрополітенського регіону як цілісного функціонального утворення.

Вклад основного матеріалу. З перетворенням глобалізації на всезагальний тренд її вплив на міста та міські структури став очевидним та викликав численні дискусії про світові, глобальні міста та навіть глобальні міста-регіони, роль глобалізації у формуванні мережевих структур та міст як центрів глобальних і макрорегіональних мереж, зміну масштабу урбанізаційних процесів, їх прискорення та концентрацію населення у мегамістах, метрополісних регіонах та мегалополісах як зонах суцільної високої концентрації населення, а також зосередження пріоритетних «командних» функцій у окремих містах. З іншого боку, ці процеси супроводжуються численними негативними явищами у сфері забезпечення житлом, доступності питної води, продуктів харчування та базових послуг - освіти, соціальної безпеки і т. п., що викликає дискусії про те, наскільки збалансованими є такі міста (та їх регіони), як сприяти підвищенню стійкості великих міст до численних соціальних, безпекових та інших викликів засобами політики, у т.ч. політики планування, та які з інструментів можуть сприяти зростанню соціальної рівності та доступності у великих містах та міських агломераціях. Таким чином, питання просторового розвитку таких утворень та ефективної політики їх міського планування є актуальним, як для великих мегаполісів у країнах, що розвивається, так і в розвинених країнах.

Становлення глобальних міст-регіонів як результату і місць, де глобалізація продукується і поширюється, призвело до значного перетворення і реструктуризації цих регіонів та зміни їх просторової динаміки (що здебільшого розглядається як результат реалізації неоліберального плану дій) [9]. При цьому такі процеси зміни просторової динаміки стосуються не лише внутрішньої організації міст-регіонів, але й трансформацій просторового соціально-економічного ландшафту в цілому, зокрема, - посилення регіональних диспропорцій та периферизації регіонів, що віддалені

від потужних метрополісних регіонів [15]. У цьому контексті зростання таких центрів з потужними функціями нерідко сприймається як процес посилення нерівностей та формування диспропорцій різних типів – зокрема, фрагментації міських районів та прилеглої території за рівнями доходу, якості освітніх послуг, нових інвестицій і т.п. [8], з концентрацією функцій так чи інакше пов'язані ризики «соціальної поляризації та просторової фрагментації» [11], що виникають на різних просторових рівнях, у тому числі – на локальному рівні. Таким чином, аналіз великих міст, що концентрують потужні функції світогосподарського рівня (міст-метрополісів), регіонів, що формуються довкола них, та їхньої динаміки розвитку є важливим підґрунтям для розуміння, як глобальних процесів (зокрема, концентрації функцій), так і регіональних процесів розвитку міського ландшафту та політики розвитку міст в умовах, коли саме великі міста та їх регіони значною мірою визначають динаміку більшості світогосподарських процесів.

У 1950р. найбільшою агломерацією світу була агломерація Нью-Йорка з населенням 12 млн., проте уже в 1955р. Токіо випередив Нью-Йорк, у 1975 р. - агломерація Нью-Йорка стала третьою у світі після Токіо та Осаки, поступаючись Токіо за кількістю зосередженого населення майже у два рази: 27 і 16 млн відповідно [24]. З 1990-х років агломерація Нью-Йорка взагалі опинилася спочатку поза трійкою світових лідерів, поступившись агломерації Мехіко (у 1995р.), а в 2005р. Нью-Йорк (18 млн станом на 2005р.) також випередили агломерації Делі (19 млн) та Сан-Паулу (18 млн). У 2015р. Нью-Йорк майже замикає десятку найбільших агломерацій світу: його випереджають Токіо (37 млн), Делі (26), Шанхай (23), Мехіко (21), Сан-Паулу (21), Мумбай (19), Осака (19), Каїр (19). А з 2020р. агломерація Нью-Йорка взагалі опинилася поза топ-10 агломерацій світу, її випередили також агломерації Дакки та Пекіну. Згідно прогнозів на 2030р., Нью-Йорк так само можуть випередити Кіншаса, Лагос та Карачі [24]. Наведені дані відображають, наскільки сильно міняється картина світової урбанізації, як швидко змінюються регіональні структури та наскільки динамічними є ці процеси в країнах Азії, Латинської Америки та Африки. Зокрема, у табл. 1 відображено, як зросла кількість агломерацій у світі за останні 60 років та наведено прогнозні показники на 2030р. Так, якщо у 1960р. кількість міст-мільйонників у світі становила 105, у 2000р. – 371, то у 2030р., за очікуваннями, складе – 706, майже подвоївшись порівняно з 2000р. Причому кількість агломерацій, де зосереджено понад 10 млн., за очікуваннями, зросте майже втричі: з 16 у 2000р. до 43 у 2030р., що відображає безпрецедентні масштаби концентрації населення в окремих містах-регіонах. Так само зростають й інші категорії великих міст – 500 тис. – 1 млн., та 300 – 500 тис., що становить потужну основу трансформації урбаністичних структур всього світу на різних просторових рівнях.

Табл. 1

Кількість агломерацій у світі, 1960-2030рр.*

Кількість населення	1960	1980	2000	2020	2030
Понад 10 млн	3	5	16	34	43
Від 5 до 10 млн	9	19	30	51	66
Від 1 до 5 млн	93	174	325	494	597
Від 500 тис. до 1 млн	132	247	396	626	710
Від 300 до 500 тис.	184	297	524	729	827

*Складено за даними [24]

Зважаючи на відмінні темпи, динаміку, моделі урбанізації, що сформувалися в різних регіонах світу, зокрема «на периферії», а також неймовірні масштаби урбанізаційних процесів у цих регіонах, що підтвержені цифрами вище, важливо розглядати процес урбанізації та наслідки містоцентризму і з огляду на ці регіони глобального Півдня, тим самим «постколонізуючи планетарну урбанізацію» та розглядаючи її також з перспективи «глобальної периферії» [26]. Особливо, зважаючи на те, що мегаміста країн, що раніше традиційно розглядалися як країни «третього світу» - Гонконг, Шанхай, Сан-Паулу, Мехіко та ін. – здійснюють потужну реструктуризацію економіки та «активно беруть участь у формуванні нової пост-фордистської економіки» [22; 23].

Якщо описані вище тенденції відображають процеси, що відбуваються на планетарному рівні та характеризують масштаби урбанізації як одного з глобальних процесів останніх десятиліть, Н. Бреннер (як і інші критичні географи), дискутуючи про природу та прояви планетарної урбанізації, наголошує на «нових концептуальних, аналітичних, методологічних та політичних викликах» [7], з якими пов'язана урбанізація в її нинішньому вигляді. Тим самим він також критикує

місто-центрично орієнтовану методологічну основу міської теорії [7] та пропонує «децентралізувати» усталені підходи у міських дослідженнях, або глибше зазирнувши «всередину» міста, або – «назовні» метрополісу [21; 7], що відразу дозволить «змінити соціо-просторову оптику, крізь яку сприймається нерівномірний просторовий розвиток», а відповідно, дасть змогу «більш ефективно концептуалізувати, відображати та впливати на її сучасні прояви» [7]. Цей погляд «назовні» метрополісів особливо важливий, зважаючи на те, що наразі для багатьох з них значна частина їх соціально-економічної динаміки розвитку та росту пов'язані саме з приміськими територіями, причому доволі часто навіть не з міськими поселеннями, і приклад Києва у даному випадку може слугувати лише підтвердженням таких процесів. Ці тенденції освоєння та розбудови приміських зон поза міськими поселеннями, формування ареалів суцільної забудови міського типу, що (повсякденними практиками мешканців) мало пов'язані з територією розміщення, проте виражено орієнтовані (найрізноманітнішими зв'язками) на центральне місто, утворює феномен т. зв. урбанізованих територій.

У цьому контексті однією з центральних є концепція глобальних міст-регіонів, у рамках якої акцентується увага, з одного боку, на високій економічній динаміці т. зв. глобальних та світових міст як результату глобалізаційних процесів, а з іншого – розростанні території таких міст, внаслідок чого і формуються глобальні міста-регіони як специфічні просторові утворення [22]. Тим самим, актуалізуються питання співвідношення просторової, демографічної та економічної динаміки міст, ефективності їх функціонального зонування та просторової організації нових утворень, що типово посилюють функціональні зв'язки значно далі адміністративних кордонів та найближчої приміської зони. За визначенням А. Скотта, “з географічної точки зору глобальні міста-регіони представляють собою густонаселені поляризовані утворення капіталу, робочої сили і соціального життя...” [22], чия автономність, як на національному, так і глобальному рівні дедалі посилюється. Ці обставини якраз і актуалізують аналіз таких утворень у світлі інституційного виміру розвитку міст та задачі підвищення ефективності і результативності політики міського розвитку.

Такі утворення не завжди мають відповідний адміністративний статус, проте розвиваються як цілісні функціональні ареали з вираженою моно- чи поліцентричною структурою, в межах яких сформувалися стійкі соціально-економічні зв'язки та залежність від впливу центру (-ів), висока щільність розселення та ділової активності, специфічна структура землекористування та високі ритми мобільності. Саме такі утворення можна розглядати як метрополісні регіони, де, на відміну від агломерацій як просторової форми індустріальної епохи, формуються не лише трудові чи виробничі зв'язки між міськими поселеннями, форми використання території в межах метрополітенського регіону, у тому числі міжпоселенської, значно ускладнюються. Водночас Дж. Гаррісон та ін. зазначають, що різні актори мають свої уявлення про те, що ж таке метрополітенські регіони, ілюструючи їх щодо різних регіонів, як на національному, так і регіональному рівнях [14]. Це відображає особливості розвитку міст та їх планування, традиції формування просторових структур та політики їх перетворення, динаміку розвитку міст і багато інших факторів, що визначають місце метрополітенських регіонів у регіональних та національних просторових структурах.

Зміни концептуальних підходів щодо визначення міських та урбанізованих територій у США можна прослідкувати за змінами критеріїв, згідно з якими відбувається їх ідентифікація за результатами переписів: підходи до визначення, як міських, так і урбанізованих територій переглядаються, фактично, для кожного перепису [25]. Запровадження категорії урбанізованих територій відбулося для перепису 1950 р., спираючись на густонаселені території, що об'єднують 50 тис. осіб і більше (уже тоді необхідність їхньої оцінки та відстеження стала очевидною, зважаючи на темпи субурбанізації). У наступних переписах критерії ідентифікації урбанізованих територій вдосконалювалися та суттєво еволюціонували. Зокрема, для перепису 2000р., було запроваджено новий підхід щодо ідентифікації меж урбанізованих територій: можливі розриви між густонаселеними ділянками були суттєво збільшені – з 1,5 до 2,5 миль, тим самим з'явилася можливість включати до складу урбанізованих територій більш віддалені, але пов'язані з ними території та оцінювати їх реальний (перспективний) масштаб, зважаючи на різноманітність форм землекористування у приміських зонах.

У контексті типової тенденції до міського розповзання, що характерна для американських міст, важливим є переосмислення підходів щодо зміни методології оцінки меж урбанізованих територій, запропоноване Бюро переписів для їхньої оцінки у рамках перепису 2020р. Вперше для визначення меж урбанізованих територій було запропоновано використати не щільність населення

як базовий показник, а альтернативний показник кількості житлових приміщень з пороговим значенням у 385 житлових приміщень на квадратну милю [25], причому незалежно від того, пустують ці приміщення чи ні. Хоча у числовому еквіваленті цей показник загалом співмірний з показниками щільності населення, що використовувалися раніше, проте це важлива методологічна зміна з точки зору більшого акценту на трансформованому середовищі, що є типово міським за характером забудови, але не завжди має високий показник щільності населення (а також численні пустуючі приміщення у випадках деяких урбанізованих територій). Інша запропонована зміна стосується повернення максимального значення розриву між густонаселеними ділянками до рівня 1,5 милі (використовувався до 2000р.), зважаючи на те, що розрив у 2,5 милі в окремих випадках дозволяє включати до урбанізованих зон надмірно великі території [25].

Еволюція методології визначення меж урбанізованих територій пов'язана з постійним переосмисленням цих територій та традиційною складністю ідентифікації їх меж. У цьому контексті досвід застосування подібних методик для урбанізованих територій в Україні важливий з точки зору розроблення та вдосконалення методів їх ідентифікації та планування, зважаючи на хаотичне розростання забудови довкола найбільших міст.

Розростання міських територій (urban sprawl) є типовою особливістю американських міст, що часто розглядається як форма прояву субурбанізації. І хоча субурбанізація у формі «розповзання» уже давно не є ознакою лише американських міст, проте модель росту субурбії, що базується на низькій щільності, доволі відрізняється в різних макрорегіонах світу: щільність американської субурбії, що розвивається за такою моделлю, є при цьому значно нижчою, ніж щільність субурбії європейських чи азійських міст, що оцінюються, як «розповзаючі» [13]. Серед причин такого розростання приміських територій у США часто визначають високий рівень володіння автомобілями та доступності периферійних частин приміських зон [13], що формує щоденну мобільність на великі відстані як стандартну практику та визначає модель розвитку урбанізації не лише протягом кількох останніх десятиліть, але й на найближчу перспективу [12]. У той же час, оцінки дослідників щодо причин, характеристик і наслідків розростання міських територій у США не завжди співпадають [10].

Урбанізована територія довкола Нью-Йорка є не лише найбільшою у США за масштабами сконцентрованого населення, але й належить до числа найбільш компактних, причому модель росту цього утворення, судячи з майже незмінних складових рівня компактності/розростання у 2000 та 2010 рр. суттєво не змінюється [13].

За даними Геологічної Служби США та Бюро переписів, до складу метрополітенського регіону, що сформувався довкола Нью-Йорка «у серці мегалополісу Бостон-Вашингтон» [4], входить 31 округ на території трьох штатів: Фейрфілд, Літчфілд, Нью-Гейвен (штат Коннектикут), Берген, Ессекс, Гудзон, Гантердон, Мерсер, Мідлсекс, Монмаут, Морріс, Оушен, Пассейк, Сомерсет, Сассекс, Юніон, Воррен (штат Нью-Джерсі), п'ять округів міста Нью-Йорк – Бруклін, Квінз, Мангеттен, Бронкс та Стейтен-Айленд, а також Нассау, Саффолк, Вестчестер, Рокленд, Орандж, Патнем, Датчес, Салліван та Ольстер (штат Нью-Йорк) (табл. 2).

Табл. 2

Структура метрополітенського регіону Нью-Йорка*

Штат	Кількість округів, що входять до складу метрополітенського регіону	Орієнтовна кількість населення, 2020р.
Коннектикут	3	2,0 млн ос.
Нью-Джерсі	14	7,4 млн ос.
Нью-Йорк	5 (м.Нью-Йорк)	8,8 млн. ос.
Нью-Йорк	9	5,3 млн. ос.
Загалом	31	23,5 млн.ос.

*Складено за даними [4; 18]

Метрополітенський регіон Нью-Йорка, за оцінками Асоціації регіонального плану, концентрує 23 млн осіб та біля 10% всієї економіки США. Для порівняння: згідно з офіційними даними перепису 2020р., у Нью-Йорку у п'яти округах проживає 8,8 млн. осіб (чисельність зросла на 7,7% порівняно з 2010р., коли становила 8,2 млн), що дає загальне уявлення про співвідношення ядра регіону та прилеглої території за кількістю населення.

Нью-Йорк позиціонує як фінансову, культурну, мас-медіа столицю світу, глобальне місто, що має найбільший економічний потенціал у США. В Нью-Йорк Сіті розвинена фінансово-

банківська діяльність: головні офіси провідних транснаціональних банків США, Нью-Йоркська та Американська фондові біржі. Тут розташовані штаб-квартири десятків найбільших ТНК світу. Нью-Йорк займає провідні позиції в оптовій і роздрібній торгівлі США, індустрії розваг, мас-медіа, мистецтва та індустрії послуг (від театрального мистецтва, до індустрії міжнародного туризму включно). Бізнесова діяльність включає: легку промисловість, підприємства інформаційних технологій, поліграфічну промисловість, видавничу справу, діяльність образотворчого мистецтва, харчову промисловість, роботу вищої школи десятки вищих навчальних закладів, а також інформаційно-технологічну діяльність. Важка промисловість і транспортно-логістична діяльність в другій половині ХХ ст. «мігрували» на периферію Нью-Йоркського метрополітенського регіону, передусім у Нью-Джерсі.

Мангеттен - найпотужніший у світі діловий центр, де зосереджені банківські офіси і контори провідних ТНК світу, театри і концертні зали, музеї, бібліотеки, університети. На Мангеттені, за даними перепису 2020р., проживає 19% населення міста - 1,7 млн, проте щільність населення у два з половиною рази перевищує середньоміську [18]. Мангеттен має шахове планування вулиць, які з півдня на північний захід пересікає Бродвей. Зосередження хмарочосів знаходиться переважно в двох частинах острова – в Даунтауні та Мідтауні. В Даунтауні найбільш знакові дестинації - Уолл-стріт, тут знаходиться фондова біржа, і раніше зосереджувались офіси провідних банків (нині офіси і банків, і великих ТНК розосереджені по всьому Мангеттену і всьому метрополітенському регіону), Всесвітній торговий центр, безліч підприємств інформаційно-технологічної та комерційної діяльності. У Мідтауні основні стрижні – фешенебельні торгові та комерційні центри 40-ї вулиці та П'ятої авеню, перехресток площі Тайм-Сквер (з театрами навколо), офіси Емпайр-Стейт-Білдинг та Рокфеллер-Центру, Гринвіч-Вілледж; в центральній частині острова – Центральний парк, на схід від нього – Метрополітен-музей мистецтва та музей мистецтв Гуггенхайма, ділові квартали Іст-Сайдю з комплексом будівель офісу ООН; на захід – елітні квартали Вест-Сайдю від Колумбус-сквер на півдні, до кампусу Колумбійського університету на півночі. Поруч з Центральним парком, - Український Інститут Америки, який діє з 1948р. і здійснює культурологічну, наукову та промоутерську діяльність.

Доцільність аналізу розвитку Нью-Йорка та здійснення його планування у тісному зв'язку міста з прилеглою територією стала очевидною ще багато десятиліть тому, а метрополітний регіон Нью-Йорка був першим у світі, для якого у 1929р. був розроблений план розвитку у форматі метрополітського регіону [4], у зв'язку з чим і була утворена Асоціація регіонального плану, найбільш давня незалежна планувальна організація у США. Цей план став першим із загальною чотирьох регіональних планів, розроблених для метрополітського регіону Нью-Йорк-Нью-Джерсі-Коннектикут, кожен з яких покликаний був відповісти на нові виклики для забезпечення стійкого розвитку у довгостроковій перспективі. За майже століття з моменту розроблення першого плану, пріоритети і довгострокові цілі суттєво змінилися: якщо у першій половині ХХ ст. основним пріоритетом, за словами голови Асоціації регіонального плану, було управління надзвичайним зростанням, то наступні десятиліття, зокрема економічний спад початку 90-х років, принесли усвідомлення, що новий план більшою мірою має бути зорієнтований не на управління зростанням, а на пошук шляхів стимулювання цього зростання, що більше не є таким очевидним, як раніше [4]. Наступні десятиліття принесли усвідомлення, що найбільш ефективно впливати на розвиток метрополітенського регіону та основних викликів у найближчій перспективі, можна шляхом переформатування політики основних інституцій.

Як свідчить аналіз Асоціації регіонального плану для останнього плану 2017р., динаміка росту і розвитку регіону, зокрема у контексті приросту населення і приросту створених робочих місць, зазнала значних змін протягом останніх десятиліть, змінилася сама модель росту регіону [17]. Так, якщо у другій половині минулого століття домінувало зростання субурбії, що базувалося на політиці підтримки власності на житло у приміських зонах, внаслідок чого інтенсивна житлова забудова в регіоні змістилася далеко від Мангеттена, Ньюарка, Вайт-Плейнс, Стефморда та інших центрів [4], то протягом двох останніх десятиліть тенденції змінилися: і люди, і робочі місця почали повертатися до Нью-Йорка, а також Джерсі-Сіті, Вайт-Плейнс та Стемфорда [17].

Серед цінностей та цілей розвитку метрополітенського регіону до 2040р., що визначені у регіональному плані 2017р., - зменшення сегрегації у регіоні за расовими, етнічними, гендерними ознаками та зниження бідності у регіоні, який сьогодні належить до найбільш сегрегованих у США; створення 2 млн робочих місць та підвищення реального доходу для всіх домогосподарств, у т.ч. за рахунок досягнення найбільшого приросту у містах і районах з найнижчими рівнями доходів;

скорочення викидів парникових газів та вдосконалення стійкості до затоплень та інших наслідків кліматичних змін.

Висновки. Аналіз розвитку метрополітенського регіону Нью-Йорка дозволяє виокремити кілька позицій, що є важливими для формування підходів з визначення метрополітських регіонів в Україні, політики управління та планування їх розвитку. Зокрема, це стосується наступного.

Випадок Нью-Йорка як глобального міста та метрополітенського регіону, що сформувався довкола нього, відображає, з одного боку, як проявляються основні виклики і тенденції розвитку регіону з ядром у глобальному місті з розвиненими функціями міжнародного рівня, а з іншого – еволюцію одного з найбільш сформованих метрополітенських регіонів у світі та політики розвитку цього утворення. Зокрема, це стосується постійної потреби адаптації політики планування та управління такими утвореннями, зважаючи на, те як змінюються виклики щодо їх розвитку. Це відповідає сучасним уявленням про складність урбанізаційних форм та їх змінність [21], а відповідно – необхідність постійного відстеження соціально-просторової динаміки метрополітських регіонів як складних і змінних утворень для розробки адекватної політики їх планування і розвитку. Для випадку України це означає передусім актуальну ідентифікацію меж таких утворень, а відповідно, їх просторового масштабу та основних викликів з метою подальшого розроблення стратегії розвитку таких регіонів як цілісних утворень та їх просторового планування.

Еволюція метрополітенського регіону Нью-Йорка та постійний пошук методологічних підходів для ідентифікації меж урбанізованих територій у США свідчить про важливість аналізу та адаптації сучасних концепцій для випадку урбанізованих територій, що формуються довкола найбільших міст України та є доволі специфічними за низкою ознак. Зокрема, це неконтрольовані масштаби житлового будівництва та їх стрибкоподібне зростання протягом останнього десятиліття, зорієнтованість на основне ядро у зайнятості та задоволенні основних послуг, кардинальні зміни морфології та функцій приміської зони. У той же час, показовою є оцінка основних викликів та цілей для метрополітенського регіону Нью-Йорка, здійснена Асоціацією регіонального плану [17], та їхня актуальність для урбанізованих територій в Україні: посилення ролі планування, розвиток інституцій, формування стійкості до кліматичних змін та підвищення ефективності транспортної політики у межах регіону.

Список використаних джерел

1. Мезенцев К., Мезенцева Н. (2017) Житлова субурбанізація в Україні: тренди та відмінності / Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін. Київ, 268-287.
2. Мезенцев К.В., Проватар Н.І., Гнатюк О.М., Мельничук А.Л., Денисенко О.О. (2019) Неоднозначні приміські простори: тенденції та особливості зміни повсякденних практик. Економічна та соціальна географія, 82, 4-19. DOI: 10.17721/2413-7154/2019.82.4-19.
3. Підгрушній Г.П., Марущинець А.В., Іщенко Ю.Д. (2021) Київський метрополітський регіон: проблеми формування, склад і межі. Український географічний журнал, 4, 47-56. DOI: 10.15407/ugz2021.04.047.
4. A region at risk: The Third Regional Plan for the New York-New Jersey-Connecticut metropolitan area – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://rpa.org/work/reports/a-region-at-risk-the-third-regional-plan>.
5. Ataç, A., & Eraydin, A. (2011). Different forms of governance: Responses of two metropolitan regions in Turkey to state restructuring. *Urban Affairs Review*, 47(1), 84-128.
6. Beaverstock, J. V., Smith, R. G., & Taylor, P. J. (1999). A roster of world cities. *cities*, 16(6), 445-458.
7. Brenner, N. (2018). Debating planetary urbanization: For an engaged pluralism. *Environment and Planning D: Society and Space*, 36(3), 570-590. DOI: <http://dx.doi.org/10.1177/0263775818757510>.
8. Dockemdorff, E., Rodriguez, A., & Winchester, L. (2000). Santiago de Chile: metropolization, globalization and inequity. *Environment and Urbanization*, 12(1), 171-183.
9. Eraydin, A. (2011). Changing Istanbul city region dynamics: Re-regulations to challenge the consequences of uneven development and inequality. *European Planning Studies*, 19(5), 813-837. DOI: 10.1080/09654313.2011.561038.
10. Ewing, R., & Hamidi, S. (2015). Compactness versus sprawl: A review of recent evidence from the United States. *Journal of Planning Literature*, 30(4), 413-432. DOI: 10.1177/0885412215595439.
11. Gaussier, N., Lacour, C., & Puissant, S. (2003). Metropolitanization and territorial scales. *Cities*, 20(4), 253-263.
12. Habitat, U. N. (2020). *World Cities Report 2020: The value of sustainable urbanization*. Nairobi, Kenya. URL: <https://unhabitat.org/World%20Cities%20Report%202020>.
13. Hamidi, S., & Ewing, R. (2014). A longitudinal study of changes in urban sprawl between 2000 and 2010 in the United States. *Landscape and urban planning*, 128, 72-82.
14. Harrison, J., Fedeli, V., & Feiertag, P. (2020). Imagining the evolving spatiality of metropolitan regions. In *Metropolitan regions, planning and governance* (pp. 135-154). Springer, Cham.
15. Krätke, S. (2007). The metropolization of the European urban system in the era of globalization. *Cities in Globalization: Practices, Policies and Theories*, 157-183.
16. Krätke, S. (2015). *New economies, new spaces. Cities and Economic Change: Restructuring and Dislocation in the Global Metropolis*. Los Angeles: Sage, 57-73.
17. Making the region work for all of us: The Fourth Regional Plan. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://rpa.org/work/reports/the-fourth-regional-plan#overview>.
18. New York City 2020 Census data – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://popfactfinder.planning.nyc.gov/explorer/cities/NYC>.
19. Sarzynski, A., Galster, G., & Stack, L. (2014). Evolving United States metropolitan land use patterns. *Urban geography*, 35(1), 25-47.
20. Sassen, S. (2013). *The Global City: New York, London, Tokyo*. Princeton University Press.
21. Schmid, C., Karaman, O., Hanakata, N. C., Kallenberger, P., Kockelkorn, A., Sawyer, L., ... & Wong, K. P. (2018). Towards a new vocabulary of urbanisation processes: A comparative approach. *Urban Studies*, 55(1), 19-52. DOI: 10.1177/0042098017739750.

22. Scott, A. J. (2001). Globalization and the rise of city-regions. *European planning studies*, 9(7), 813-826.
23. Scott, A. J., & Storper, M. (2015). The nature of cities: The scope and limits of urban theory. *International journal of urban and regional research*, 39(1), 1-15. DOI: 10.1111/1468-2427.12134.
24. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2018). *World Urbanization Prospects: The 2018 Revision, Online Edition* – [Електронний ресурс] – Режим доступу: - <https://population.un.org/wup/Download/>.
25. Urban areas for the 2020 Census-proposed criteria / Federal Register / Vol. 86, No. 32 / Friday, February 19, 2021. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.federalregister.gov/documents/2021/02/19/2021-03412/urban-areas-for-the-2020-census-proposed-criteria>.
26. Vegliò, S. (2021). Postcolonizing planetary urbanization: Aníbal Quijano and an Alternative Genealogy of the Urban. *International Journal of Urban and Regional Research*, 45(4), 663-678. DOI: 10.1111/1468-2427.13024.

References

1. Mezentsev K., Mezentseva N. (2017). Residential suburbanization in Ukraine: trends and differences. In: *Urban Ukraine: in the epicenter of spatial changes*. Kyiv, 268-287. [In Ukrainian].
2. Mezentsev, K., Provotar, N., Gnatiuk, O., Melnychuk, A., Denysenko, O. (2019). Ambiguous suburban spaces: trends and peculiarities of everyday practices change. *Ekonomichna ta Sotsialna Geografiya*, 82, 4-19, DOI: [10.17721/2413-7154/2019.82.4-19](https://doi.org/10.17721/2413-7154/2019.82.4-19). [In Ukrainian].
3. Pidgrushnyi G., Marushchynets A., Ishchenko Y. (2021) Kyiv metropolitan area: the problems of formation, composition and boundaries. *Ukrainian geographical journal*, 4, 47-56. DOI: 10.15407/ugz2021.04.047. [In Ukrainian].
4. A region at risk: The Third Regional Plan for the New York-New Jersey-Connecticut metropolitan area. URL: <https://rpa.org/work/reports/a-region-at-risk-the-third-regional-plan>.
5. Ataöv, A., & Eraydin, A. (2011). Different forms of governance: Responses of two metropolitan regions in Turkey to state restructuring. *Urban Affairs Review*, 47(1), 84-128.
6. Beaverstock, J. V., Smith, R. G., & Taylor, P. J. (1999). A roster of world cities. *cities*, 16(6), 445-458.
7. Brenner, N. (2018). Debating planetary urbanization: For an engaged pluralism. *Environment and Planning D: Society and Space*, 36(3), 570-590. DOI: <http://dx.doi.org/10.1177/0263775818757510>.
8. Dockemdorff, E., Rodríguez, A., & Winchester, L. (2000). Santiago de Chile: metropolization, globalization and inequity. *Environment and Urbanization*, 12(1), 171-183.
9. Eraydin, A. (2011). Changing Istanbul city region dynamics: Re-regulations to challenge the consequences of uneven development and inequality. *European Planning Studies*, 19(5), 813-837. DOI: 10.1080/09654313.2011.561038.
10. Ewing, R., & Hamidi, S. (2015). Compactness versus sprawl: A review of recent evidence from the United States. *Journal of Planning Literature*, 30(4), 413-432. DOI: 10.1177/0885412215595439.
11. Gaussier, N., Lacour, C., & Puissant, S. (2003). Metropolitanization and territorial scales. *Cities*, 20(4), 253-263.
12. Habitat, U. N. (2020). *World Cities Report 2020: The value of sustainable urbanization*. Nairobi, Kenya. URL: <https://unhabitat.org/World%20Cities%20Report%202020>.
13. Hamidi, S., & Ewing, R. (2014). A longitudinal study of changes in urban sprawl between 2000 and 2010 in the United States. *Landscape and urban planning*, 128, 72-82.
14. Harrison, J., Fedeli, V., & Feiertag, P. (2020). Imagining the evolving spatiality of metropolitan regions. In *Metropolitan regions, planning and governance* (pp. 135-154). Springer, Cham.
15. Krätke, S. (2007). The metropolization of the European urban system in the era of globalization. *Cities in Globalization: Practices, Policies and Theories*, 157-183.
16. Krätke, S. (2015). *New economies, new spaces. Cities and Economic Change: Restructuring and Dislocation in the Global Metropolis*. Los Angeles: Sage, 57-73.
17. Making the region work for all of us: The Fourth Regional Plan. URL: <https://rpa.org/work/reports/the-fourth-regional-plan#overview>.
18. New York City 2020 Census data. URL: <https://popfactfinder.planning.nyc.gov/explorer/cities/NYC>.
19. Sarzynski, A., Galster, G., & Stack, L. (2014). Evolving United States metropolitan land use patterns. *Urban geography*, 35(1), 25-47.
20. Sassen, S. (2013). *The Global City: New York, London, Tokyo*. Princeton University Press.
21. Schmid, C., Karaman, O., Hanakata, N. C., Kallenberger, P., Kockelkorn, A., Sawyer, L., ... & Wong, K. P. (2018). Towards a new vocabulary of urbanisation processes: A comparative approach. *Urban Studies*, 55(1), 19-52. DOI: 10.1177/0042098017739750.
22. Scott, A. J. (2001). Globalization and the rise of city-regions. *European planning studies*, 9(7), 813-826.
23. Scott, A. J., & Storper, M. (2015). The nature of cities: The scope and limits of urban theory. *International journal of urban and regional research*, 39(1), 1-15. DOI: DOI:10.1111/1468-2427.12134.
24. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2018). *World Urbanization Prospects: The 2018 Revision, Online Edition*. URL: <https://population.un.org/wup/Download/>.
25. Urban Areas for the 2020 Census-proposed criteria / Federal Register / Vol. 86, No. 32 / Friday, February 19, 2021. URL: <https://www.federalregister.gov/documents/2021/02/19/2021-03412/urban-areas-for-the-2020-census-proposed-criteria>.
26. Vegliò, S. (2021). Postcolonizing planetary urbanization: Aníbal Quijano and an Alternative Genealogy of the Urban. *International Journal of Urban and Regional Research*, 45(4), 663-678. DOI: 10.1111/1468-2427.13024.

Надійшла до редколегії 15.09.2021